

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ινστιτούτο
Στρατηγικών &
Αναπτυξιακών
Μελετών

**ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑ: "ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ"**

Ι.ΣΤ.Α.Με. - Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

**Πέμπτη, 27 Μάρτη 1997, 18.00 - Αμφιθέατρο ΥΠ.ΕΞ.
Ακαδημίας 1 - ΑΘΗΝΑ**

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Δημήτρης Γιατζόγλου - Πανεπιστημιακός Α.Π.Θ.

1. Σε ποια Αριστερά αναφερόμαστε

Είναι αυτονόητο, για μένα τουλάχιστον, ότι η συζήτηση αφορά την Αριστερά εκείνη η οποία κινείται μέσα στο πλαίσιο των ιδεών, των αξιών και των πολιτικών αναζητήσεων του Δημοκρατικού Σοσιαλισμού, την Αριστερά που ορίζεται ως δημοκρατική - ευρωπαϊκή - μεταρρυθμιστική - σύγχρονη. (Όπου ο προσδιορισμός "ευρωπαϊκή" θα πρέπει να κατανοηθεί όχι τόσο ως γεωγραφικός, αλλά ως ενδεικτικός ενός πολιτικού-πολιτισμικού κλίματος).

Υπάρχει βεβαίως και μια "άλλη Αριστερά": αυτή που μετωρίζεται ανάμεσα στη νοσταλγία για όσα ανατράπηκαν και την αμηχανία η οποία γεννιέται από τη συνθετότητα των σύγχρονων εξελίξεων. Που επιχειρεί να επαναφέρει βεβαιότητες που σαρώθηκαν από την ιστορία ή προσφεύγει στο λαϊκισμό για να καρπωθεί πολιτικά από τον συνεχιζόμενο κατακερματισμό της κοινωνικής κρίσης και των αναδιατάξεων που αυτή προκαλεί.

Τα περιθώρια διαλόγου μ' αυτήν την Αριστερά φαίνεται να είναι πολύ μικρά, καθώς μάλιστα και η ίδια τον αρνείται, καταγγέλοντάς τον ως προπέτασμα δόλων πολιτικών σκοπιμοτήτων, ή προτάσσοντας αενάως τα ζητήματα της διαδικασίας. Είναι επίσης φανερό, ότι πολλοί από εμάς που προσερχόμαστε στη συζήτηση, επιθυμούμε να συμβάλλουμε σ' ένα διάλογο κατ' εξοχήν πολιτικό και όχι να ενταχθούμε σ' ένα σύστημα δημοσίων σχέσεων. Στόχος του διαλόγου είναι:

- **Η ανασύνθεση και η σύγκλιση των ευρύτερων δυνάμεων του προοδευτικού χώρου.**
- **Η διαμόρφωση ενός νέου Πολιτικού Σχεδίου για την Ελλάδα του 21ου αιώνα.**
- **Η στρατηγική πρόταση της Κεντροαριστεράς.**

2. Οι ιστορικές καταβολές της σύγχρονης-δημοκρατικής Αριστεράς

Είναι αυτός ο πολιτικός στόχος, που μας επιβάλλει να ανιχνεύσουμε την ιστορική διαδρομή και τις καταβολές της Δημοκρατικής Αριστεράς, για να κατανοήσουμε τους όρους, τις θετικές προϋποθέσεις και τις δυσκολίες για την επίτευξή του.

Ας διευκρινήσουμε κατ' αρχήν ότι, μιλώντας για τη Δημοκρατική Αριστερά, αναφερόμαστε σε μια ευρεία "παράταξη", ή καλύτερα σ' έναν πολιτικό-ιδεολογικό "χώρο", με μεγάλη ποικιλομορφία, εσωτερικές αντιθέσεις και αντιφάσεις, έντονους πολιτικούς και κομματικούς ανταγωνισμούς - που στη χώρα μας παίρνουν τραυματικό χαρακτήρα.

Σε Πανερωπαϊκό επίπεδο, το ένα ρεύμα-κορμός αυτού του χώρου, αυτό που ξεκινά από την κομμουνιστική μήτρα, συγκροτείται σε μια μακρόσυρτη διαδικασία κριτικής αντιπαράθεσης προς τον "μαρξισμό-λενινισμό". Κορυφαίοι χρονικοί "σταθμοί" αυτής της διαδρομής: το 1956, το 1968 και φυσικά τα συγκλονιστικά γεγονότα του 1989. Επίδικο αντικείμενο αυτής της επώδυνης πορείας: η χειραφέτηση από εξαντλημένα ιδεολογικά και πολιτικά στερεότυπα και η ανασυγκρότηση μιας συνεκτικής ιστορικής-κριτικής συνείδησης της Αριστεράς. Βασικό μοτίβο των αναζητήσεων: η οργανική σχέση δημοκρατίας-ριζοσπαστικών μεταρρυθμίσεων, η νέα σύνθεση αξιών - οράματος - πολιτικής πρακτικής σε μια ηγεμονική πολιτική στρατηγική, που υπερβαίνει τη λογική της "ταξικότητας" και επιχειρεί να εκφράσει πολιτικά έναν ευρύτερο συνασπισμό πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων.

Ταυτόχρονα, το ιστορικό ρεύμα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας ζει κι αυτό την περιπέτεια των δικών του αδιεξόδων και αναζητήσεων: Η άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας αποκαλύπτει τα οδυνηρά όρια μιας πολιτικής μικρομεταρρυθμίσεων, χωρίς ισχυρές πολιτικές παρεμβάσεις που να λύνουν κόμπους της κρίσης, η οποία ανακυκλώνει ένα φαύλο κύκλο διαχείρισης χωρίς ανανέωση. Αποκαλύπτει τα όρια και του δικού της κρατισμού και μιας μεταρρυθμιστικής στρατηγικής περιορισμένης στα όρια του εθνικού κράτους. (Όρια του "εθνικού ρεφορμισμού") Ερχεται τέλος αντιμέτωπη με μια σοβαρή κρίση ταυτότητας στη διάρκεια της δεκαετίας του '80, με την κρίση του κοινωνικού κράτους και την επέλαση και επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού.

Σ' ολόκληρη την ιστορική περίοδο μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα δύο μεγάλα ιστορικά ρεύματα του εργατικού κινήματος πορεύονται όχι ασύμβατα και απομονωμένα. Αναπτύσσεται σιγά-σιγά μεταξύ τους ένας διάλογος, άλλοτε ανοιχτός, άλλοτε καλυμμένος, διαπερνώνται από κοινούς προβληματισμούς, αναγνωρίζονται βαθμιαία από κοινού στο θεωρητικό πλαίσιο που ονομάστηκε "δυτικός μαρξισμός".

Είναι ωστόσο οι ραγδαίες εξελίξεις της δεκαετίας του '80 που πολλαπλασιάζουν τις ωσμές και τις συγκλίνουσες αναζητήσεις. Που εγγράφουν στην ημερήσια διάταξη το ζήτημα της ιδεολογικής και προγραμματικής ανασυγκρότησης της Ευρωπαϊκής Αριστεράς ως συνόλου, μέσα από μια πορεία ανασύνθεσης και σύγκλισης.

Και είναι μέσα στη δεκαετία του '90, που η Δημοκρατική Αριστερά περνά σε μια νέα φάση - φάση ωριμότητας, με αυξημένες δυνατότητες μιας ριζικής προγραμματικής και πολιτικής ανασύνταξης.

3. Η Ελληνική εμπειρία - ιδιομορφίες και αποκλίσεις

Η σύγχρονη, δημοκρατική αριστερά της χώρας μας έχει τη δική της ιστορία. Από μια άποψη, αποτελεί τμήμα της ιστορίας της Ευρωπαϊκής Αριστεράς. Ταυτόχρονα όμως, είναι σηματοδεδιμημένη από τις εγχώριες σημαντικές ιδιομορφίες.

Από τη σκοπιά της σημερινής συζήτησης θα ήθελα να επισημάνω - έστω και σχηματικά - κάποια γενικότερα και ειδικότερα ιστορικά στοιχεία που καθόρισαν την ιστορική της διαδρομή:

- Στην πολιτική ζωή της χώρας και στην ελληνική κοινωνία γενικότερα, επικρατεί μετά τον εμφύλιο μια σκληρή-ανελαστική πόλωση, θεμελιωμένη κατά κύριο λόγο στην ιστορικότητα και βεβαίως στην άγρια εμφυλιακή σύγκρουση. Το ενδιαφέρον είναι πως οι φορείς αυτής της πολωτικής αντιπαράθεσης, είναι τα δύο μεγάλα κόμματα της Δεξιάς και του Κέντρου, ενώ στους κόλπους της ιστορικής αριστεράς και της τότε πολιτικής της έκφρασης, αναπτύσσονται φύτρα μιας περισσότερο ελαστικής και σύνθετης πολιτικής λογικής.
- Στην περίοδο της μεταπολίτευσης του '74, αυτή η πόλωση αναπαράγεται εν πολλοίς, ως σύγκρουση χωρίς περιεχόμενο, με διαφορετικούς ως ένα βαθμό πολιτικούς πρωταγωνιστές, στην ουσία όμως με το ίδιο πολιτικό προσωπικό από την άποψη της πολιτικής κουλτούρας και των στρατηγικών συλλήψεων.
Αυτό που φαίνεται να παραμένει ως κοινό υπόβαθρο είναι η απουσία ενός πολιτικού υποκειμένου μιας συνολικής και συνεκτικής στρατηγικής πρότασης για τη ριζική ανανέωση της κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος, πέρα από εφήμερους τακτικούς ελιγμούς.
- Το ΠΑΣΟΚ συγκροτείται ως κριτική συνείδηση του συντηρητισμού της δυτικής σοσιαλδημοκρατίας, οικειοποιείται και καταφέρνει να εκφράσει πολιτικά το νέο ριζοσπαστισμό που αναδύεται από την επταετία της χούντας, αλλά τον εντάσσει στο **λαϊκιστικό υπόδειγμα**, με κύρια στοιχεία τον χαρισματικό του ηγέτη και τον πολιτικό του πολυσυλλεκτισμό.
Είναι βεβαίως αλήθεια, και αποτελεί σημαντική ιστορική του συμβολή, το ότι το ΠΑΣΟΚ εισάγει στη νομή της πολιτικής εξουσίας νέα, υποτελή ως τότε κοινωνικά στρώματα. Είναι όμως επίσης δεδομένη αρνητική ιστορική εμπειρία, το γεγονός ότι η απουσία ενός Πολιτικού Σχεδίου με ιστορικό ορίζοντα, που θα "υποδεχθεί" αυτά τα στρώματα και το ριζοσπαστισμό τους και θα τα εμποτίσει με μια συνεκτική συνείδηση, κάνει αυτή την ένταξη επισφαλή και εύθραυστη.
- Από την άλλη μεριά, το ρεύμα της κομμουνιστικής αριστεράς που προήλθε από τη διάσπαση του '68, που μετεξελίχθηκε στο χώρο που ονομάστηκε Ανανεωτική Αριστερά, και που εκφράστηκε πολιτικά με το ΚΚΕεσωτερικού και αργότερα με την ΕΑΡ και τον ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ, παραμένει περισσότερο ένας χώρος, ένα ρεύμα ιδεών και συλλήψεων και λιγώτερο ένα αριθμητικά υπολογίσιμο πολιτικό υποκείμενο. Βιώνει αρνητικά το πολιτικό παράδοξο οι ιδέες του να δικαιώνονται ιστορικά, να υιοθετούνται (ανοιχτά ή ανομολόγητα) ενώ το ίδιο υφίσταται διαδοχικές πολιτικές ήττες.

- Σ' όλη την περίοδο της Μεταπολίτευσης επικρατεί τελικά ένας τύπος κομματικού και πολιτικού ανταγωνισμού ανάμεσα σε ΠΑΣΟΚ και Ανανεωτική Αριστερά εξαιρετικά αντιφατικός και συνολικά αρνητικός για την υπόθεση της Δημοκρατικής Αριστεράς που τον περιγράφει με εξαιρετική ενάργεια και ακρίβεια ο Γιάννης Βούλγαρης:
"Η ιστορική διαδρομή του προοδευτικού χώρου στη διάρκεια της Πρώτης Μεταπολίτευσης κυριαρχείται από μια **αντίληψη δομικής απόκλισης συμφερόντων ΠΑΣΟΚ / Ανανεωτικής Αριστεράς...** Από ορισμένες πλευρές υπήρξαν οι συγγενέστεροι πολιτικοί χώροι, από άλλες οι εχθρικότεροι... Η σχέση τους ξεπερνούσε το αριθμητικό-εκλογικό επίπεδο... αφορούσε και εξακολουθεί να αφορά την ίδια τους την ταυτότητα, που διαμορφώνονταν ως ένα βαθμό από τον αμοιβαίο καθορισμό τους... Ο ένας χώρος τόνιζε τα άλυτα εσωτερικά προβλήματα του άλλου. Το ΠΑΣΟΚ θύμιζε στην Ανανεωτική Αριστερά το μηδέποτε πραγματοποιηθέν ραντεβού με τις μάζες. Η Ανανεωτική Αριστερά, ως καθρέφτης, θύμιζε στο ΠΑΣΟΚ την αντιφατική / τραυματική του σχέση με την Ευρώπη και την Ευρωαριστερά..."
Σ' αυτό το πλαίσιο, η ιδέα της σύγκλισης όλων των ρευμάτων της Δημοκρατικής Αριστεράς για το σχηματισμό μιας νέας συνειδησης και ενός νέου πλειοψηφικού ρεύματος με αντοχή και προοπτική συνθλίβεται και ηττάται.

4. Η σημερινή κατάσταση - εμπειρίες και αναζητήσεις

Τι είναι αυτό που τροποποιεί σήμερα αυτή την κατάσταση; Σε ποιά κατεύθυνση κινούνται (ή θα έπρεπε να κινούνται) οι κοινές αναζητήσεις μας;

Θα έλεγα, συνοπτικά και σχηματικά, ότι αυτό που τροποποιεί τα δεδομένα και που επιβάλλει τον αναπροσανατολισμό των δυνάμεων της Δημοκρατικής Αριστεράς, είναι η είσοδος της χώρας σ' ένα νέο ιστορικό κύκλο. Αυτό είναι που επιβάλλει, που οδηγεί αναγκαστικά σχεδόν, σε μια γενικευμένη συζήτηση όλων των μεγάλων προβλημάτων της κοινωνίας και του πολιτικού συστήματος στη διαπλοκή τους, των τάσεων που διαφαίνονται, των εναλλακτικών στρατηγικών απαντήσεων, της προοπτικής.

Πιο αναλυτικά:

- (α) Η Ελλάδα, όχι μόνο μπαίνει σ' ένα νέο ιστορικό κύκλο με ανοιχτά όλα τα κεντρικά της προβλήματα, αλλά ταυτόχρονα (και αυτό είναι το κρίσιμο) με **εξαντλημένες τις στρατηγικές που κυριάρχησαν όλη την προηγούμενη περίοδο**. Αυτό το κενό στρατηγικής αποτελεί την μεγάλη πρόκληση για την Αριστερά. Και ταυτόχρονα αποτελεί το προνομιακό πεδίο για να αναμετρηθεί με τα μεγάλα ζητήματα της θεωρίας και των αξιών της, του προγραμματικού της ελλείματος, της ανανέωσης των δεσμών της με την κοινωνία. Με λίγα λόγια, το προνομιακό πεδίο για να ανασυγκροτήσει τη φυσιογνωμία και την ταυτότητά της.
- (β) Στις σημερινές συνθήκες, είναι αδύνατο να οικοδομηθεί ένας κοινωνικός συνασπισμός γύρω από τον δημόσιο τομέα της οικονομίας, αρθρωμένος σ' ένα κράτος παροχών, που η συνοχή του θα εξασφαλίζεται μέσω μιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής. Και πολύ περισσότερο, είναι αδύνατο να εκφραστεί πολιτικά αυτός ο συνασπισμός μέσα από έναν ασπόνδυλο προγραμματικό πολυσυλλεκτισμό, και να αποκτήσει ιδεολογική συνοχή μέσω μιας λαϊκιστικής μυθολογίας.

- (γ) Ο ευρύτατος χώρος της σύγχρονης αριστεράς και πολύ περισσότερο αυτό που ονομάζουμε προοδευτικός χώρος δεν συγκροτείται σήμερα στη βάση των παραδοσιακών ιστορικών ταυτίσεων, δεν είναι "δεδομένος" - και πολύ περισσότερο με τα χαρακτηριστικά μιας πολιτικής πλειοψηφίας (δηλαδή με προγραμματική συνοχή και ενιαία στρατηγική).
Η ανασυγκρότηση της νέας ιστορικής ταυτότητας της σύγχρονης αριστεράς είναι πριν απ' όλα ζήτημα ιδεών, ζήτημα αξιών, ζήτημα πριν απ' όλα προγραμματικό και πολιτικό και εκεί πρέπει να προσανατολιστούν οι προσπάθειες.
Δεν θα επιτευχθεί με μοναχικές πορείες, κακέκτυπες επαναλήψεις του παρελθόντος, ψευδεπίγραφες πολώσεις.
Δεν θα προκύψει με το άθροισμα έτοιμων δυνάμεων και με παραλυτικούς συμψηφισμούς απόψεων. Προϋποθέτει μια μεγάλη διανοητική και πολιτική προσπάθεια, έναν επίμονο προσανατολισμό επί του περιεχομένου. Προϋποθέτει την (ακόμα και επώδυνη) αυτομεταρρύθμιση των πρωταγωνιστών της.
- (δ) Υπάρχει μια σοβαρή παρακαταθήκη θετικών προϋποθέσεων - σε ιδέες, προγραμματικές επιλογές, στρατηγικές κατευθύνσεις. Υπάρχει μια αυξημένη επίγνωση των λαθών και των ορίων του παρελθόντος.
Το εγχείρημα ενισχύεται από την ισχυροποίηση των εκσυγχρονιστικών-μεταρρυθμιστικών δυνάμεων μέσα στο ΠΑΣΟΚ. Η παρουσία του Κ. Σημίτη στην ηγεσία, σηματοδοτεί για το ΠΑΣΟΚ μια στροφή για την επανάκτηση της σοσιαλδημοκρατικής παράδοσης και των σύγχρονων αναζητήσεων της Ευρωπαϊκής Αριστεράς.
Οι δυνάμεις της Ανανεωτικής Αριστεράς μπαίνουν στη νέα περίοδο ενισχυμένες πολιτικά, χωρίς το άγχος της πολιτικής επιβίωσης. Και ταυτόχρονα με την επίγνωση ότι η περίοδος της μεγάλης προγραμματικής άνθισης έχει εξαντληθεί, ότι απαιτείται μια νέα εκκίνηση, κόντρα στην προγραμματική αμηχανία και στην πίεση δογματικών στερεοτύπων που συχνά επιστρατεύονται για να καλύψουν το προγραμματικό έλλειμμα.
- Η νέα κριτική συνείδηση δεν θα συγκροτηθεί μέσα από τη λογική και την πρακτική του μέσου όρου. Με τη συγκόλληση και παράθεση αποσπασματικών ιδεών και επιμέρους πολιτικών.
 - Η νέα στρατηγική πρόταση δεν θα διαμορφωθεί με την μικρολογιστική των τακτικών ελιγμών ή την ευκαιριακή διαμόρφωση αδύναμων συμμαχικών κυβερνήσεων χωρίς πρόγραμμα και έμπνευση. Το ζήτημα δεν είναι να γίνουν περισσότεροι αυτοί που θα διαχειριστούν με τον ίδιο αδιέξοδο τρόπο τα προβλήματα και την προοπτική.

Το κεντρικό ζήτημα των αναζητήσεών μας σήμερα είναι να διαμορφωθεί το νέο, συνεκτικό, Πολιτικό Σχέδιο για τη νέα ιστορική περίοδο και την προοπτική της χώρας.

Ας επιχειρήσουμε να ανιχνεύσουμε κάποια κομβικά στοιχεία αυτού του Σχεδίου:

1. Δεν αρκεί η τετριμμένη επίκληση της **ραγδαίας τάσης διεθνοποίησης** όλων των σημαντικών τομέων της κοινωνικής ζωής. Επιβάλλεται αυτή η εκτίμηση να διαποτίσει το σύνολο των αντιλήψεων και της πρακτικής μας. Να κατανοήσουμε ότι η διεθνοποίηση οδηγεί σε μια οργανική διαπλοκή του "μέσα" και του "έξω" για κάθε κοινωνία και ότι επομένως η στρατηγική της σύγχρονης Αριστεράς έχει ανάγκη από έναν "προγραμματικό διεθνισμό", από έναν παγκόσμιο ορίζοντα. Δεν μπορεί να μας διακατέχει ούτε μια παθητική, ούτε μια δαιμονολογική αντίληψη ως προς την μεταδιπολική εποχή: Το τέλος του διπολισμού δεν οδηγεί βέβαια στο "τέλος της ιστορίας". Οι συγκρούσεις, τα προβλήματα, η φτώχεια και η καταπίεση για

εκατομμύρια ανθρώπων παραμένουν μια ζοφερή πραγματικότητα. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι νοσταλγούμε την "τάξη" του διπολικού κόσμου, ότι θεωρούμε τον μεταδιπολικό κόσμο έναν "κόσμο μαύρο" που κινείται νομοτελειακά προς δεξιές - αυταρχικές κυβερνήσεις - σαν τον κόσμο του "θριαμβεύοντος νεοφιλελευθερισμού". Ξέρουμε ότι οι νέες αντιθέσεις, τα νέα - πλανητικά πια - προβλήματα προσφέρουν μεγάλες δυνατότητες ανανέωσης των ιδεών και της πρακτικής μας.

2. **Θεωρούμε την Ενωμένη Ευρώπη προνομιακό πεδίο για να ενισχυθούν οι θετικές τάσεις της αναπότρεπτης διεθνοποίησης και επιδιώκουμε να εργαστούμε προς αυτή την κατεύθυνση, ως οργανικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς.** Πρέπει ωστόσο να επεκτείνουμε την αναζήτησή μας και πέρα από το πολιτικό επίπεδο. Η Ενωμένη Ευρώπη δεν μπορεί να οικοδομηθεί χωρίς αντίστοιχες πρωτοβουλίες κοινωνικών δυνάμεων, χωρίς μια "πανευρωπαϊκή κοινωνική συνάντηση", χωρίς τη διαμόρφωση αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε μια "υπερεθνική κοινωνία των πολιτών".
3. Η σύγχρονη Αριστερά έχει χειραφετηθεί από την κουλτούρα των απόλυτων αληθειών, τη νωθρή επανάπαυση σε νομοτελειακές βεβαιότητες.
Επιμένει όμως να αναζητά τη συγκρότηση ενός Σχεδίου μετασχηματισμού του υπάρχοντος κόσμου. Σ' αυτή της την αξίωση βρίσκεται ένα αφηρητικό οντολογικό της διακριτικό. Και ως προς αυτό, απορρίπτει την κριτική εναντίον της ως κριτική που στρέφεται συνολικά κατά του ορθολογισμού και της νευτερικότητας. Για μας, η συνθετότητα των σημερινών κοινωνιών δεν μπορεί να γίνεται το άλλοθι για την ενδυνάμωση των τάσεων κατακερματισμού, ή για την πλαστή ταύτιση του πλουραλισμού με τις αναβιώσεις σκοτεινών ανορθολογισμών και στάσεων πλήρους εξατομικευσης.
Αλλά ταυτόχρονα η προσπάθεια για το νέο Πολιτικό Σχέδιο δεν μπορεί να σημαίνει την αποδοχή της έκπτωσης του ορθού λόγου σε ρόλο εργαλειώδη και απολογητικό ενός αυξανόμενου αυταρχισμού. Ούτε την επιστροφή σε μια στρατηγική "διαδοχής συστημάτων".
4. Η Αριστερά οφείλει να πάρει διαζύγιο, να αντιπαρτεθεί κριτικά προς την ολική επικράτηση ενός τύπου ανάπτυξης βασισμένου στον παραγωγισμό και στον καταναλωτισμό. Μόνο με ριζικές ανατροπές στο καθολικό πια αναπτυξιακό πρότυπο, μπορεί να τεθούν και τα ζητήματα του περιβάλλοντος και τα ζητήματα της ανθρώπινης εργασίας. Πολύ φοβάμαι ότι αλλιώς, ο οικολογικός προβληματισμός και οι δραματικές επικλήσεις για το πρόβλημα της ανεργίας θα εξακολουθήσουν να αποτελούν τσόντες σε μια αντίληψη λατρείας της ανάπτυξης ως συνεχούς ποσοτικής επέκτασης.
5. Για τη σύγχρονη Αριστερά, η αποτίμηση της ανόδου του νεοφιλελευθερισμού αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση αυτογνωσίας και ανασυγκρότησης. Η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού δεν ήταν ένα ξαφνικό-πρόσκαιρο κακό. Υπήρξε μια απάντηση στην κρίση του Κράτους Πρόνοιας, στη γραφειοκρατικοποίηση, στα συντεχνιασμό, στη στασιμότητα.
Υπήρξε ταυτόχρονα μια απάντηση στην έλλειψη εναλλακτικότητας που χαρακτήριζε τη σοσιαλδημοκρατική διακυβέρνηση.
Η αντιπαράθεση λοιπόν της σύγχρονης Αριστεράς στο νεοφιλελευθερισμό πρέπει να γίνει με την επίγνωση ότι δεν ήταν μια σκοτεινή παρένθεση, που το κλείσιμό της μας επιτρέπει να συνεχίσουμε από κει που σταματήσαμε, με εργαλείο τα στερεότυπα του κρατισμού μας. Αλλά μια διαρκής πρόκληση για την ανανέωση ιδεών, μεθόδων, πρακτικής.

6. **Η κρίση του πολιτικού συστήματος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας αντανακλά και συνοψίζει την οικονομική και κοινωνική κρίση, αλλά ταυτόχρονα τις επιτείνει μέσα από μια αυτόνομη συμβολή στο φαύλο κύκλο.**
Παρά τις όποιες ιδιομορφίες, το πολιτικό σύστημα της χώρας γνωρίζει μια κρίση σαν κι αυτή που γνωρίζουν περίπου όλες οι δυτικές κοινωνίες. Δεν πρόκειται λοιπόν για "κρίση καθυστέρησης ή υπανάπτυξης", αλλά για κρίση της σύγχρονης φάσης της Α.Δ.
Η κρίση του πολιτικού συστήματος τροφοδοτείται κατά κύριο λόγο από την κρίση ταυτότητας και στρατηγικής των κομμάτων. Από δω προκύπτει η αυξανόμενη κρίση αξιοπιστίας και όχι αντίστροφα. Αν δεν επικεντρώσουμε σ' αυτό την ανάλυση και την πρακτική μας, οδηγούμαστε στην ηθικολογική καταγγελία των κομμάτων και της πολιτικής, ενισχύουμε την τάση την οποία υποτίθεται καταπολεμάμε, δηλαδή την υπονόμευση της πολιτικής λειτουργίας, την απόσταση της πολιτικής από κοινωνικές αναφορές και διεργασίες.
Είναι η ασάφεια των επιλογών, η έλλειψη συνεκτικής στρατηγικής, η προγραμματική σύγχυση, η "κεντροποίηση" των κομμάτων στο όνομα του πολυσυλλεκτισμού, που πριμοδοτούν την άποψη της κατάργησης των διακρίσεων ανάμεσα σε προοδευτική και συντηρητική πολιτική, που κάνουν τα κόμματα και τις ηγετικές τους ομάδες να μοιάζουν μεταξύ τους.
Σ' αυτό το ομιχλώδες πολιτικό τοπίο, δεν είναι τυχαίο ότι η περίφημη "διακομματική συνεννόηση" γίνεται το φάρμακο, το αντίδοτο στο κενό σκέψης προτάσεων, διακριτών πολιτικών κατευθύνσεων.
7. Η σύγχρονη Αριστερά οφείλει να εγγράψει πρωταρχικά στην αντζέντα της τα μεγάλα προβλήματα της δημοκρατίας. Να συγκρουστεί με την αδυσώπητη τάση συρρίκνωσης της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σε μια δημοκρατία της παθητικής συναίνεσης. Να διαψεύσει, με την προβληματική και τη δράση της το αναπόφευκτο μιας δημοκρατίας όλο και πιο υποβαθμισμένης, στην οποία χαρισματικοί ηγέτες, κομματικές γραφειοκρατίες, ολιγαρχικοί μηχανισμοί πολιτικής, οικονομικής και εκδοτικής εξουσίας, χωρίς τη διαμεσολάβηση διαφοροποιημένων μαζικών οργανώσεων. Να εμπλουτίσει την προβληματική της για μια ορθολογική θεσμική μεταρρύθμιση με την επεξεργασία και ενθάρρυνση νέων μορφών δημοκρατικής οργάνωσης, συλλογικότητας και αυτενέργειας των πολιτών. Να αναζωογονήσει η ίδια τις πολιτικές της λειτουργίες και να εργαστεί ώστε να επανασυνδεθεί η πολιτική με την κοινωνία. Να ενθαρρύνει την τάση, ώστε η πολιτική να ριζώσει στην υποκειμενικότητα, στην αυτονομία, στην συμμετοχή.
8. Στην Ελληνική κοινωνία εκκρεμεί μια συνθετική απάντηση στην κρίση, που θα δώσει τέλος στον ιστορικό μετεωρισμό της χώρας μεταξύ Δύσης - Ανατολής, ευρωπαϊσμού - εθνοκεντρισμού, κράτους δικαίου - κράτους πελατών, ανεκτικότητας - αυταρχισμού. Η διακίνηση και αναπαραγωγή αυτών των διλημάτων βρίσκονται πίσω από τη δομική ακινησία της προηγούμενης δεκαετίας, οδηγούν στην παραγνώριση των διεθνών ανακατατάξεων και πιέζουν προς μια εθνοκεντρική αναδίπλωση, διαπερνούν οριζόντια όλα τα πολιτικά κόμματα συμβάλλοντας στην προγραμματική σύγχυση και στην κρίση φυσιογνωμίας τους, καθηλώνουν τον πολιτικό ανταγωνισμό αλλά και τον "κοινό νου". Και καθώς διαπλέκονται με τα νέα προβλήματα που θέτουν σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο η ραγδαία διεθνοποίηση και η κατάρρευση του διπολικού κόσμου, η έκρηξη των ΜΜΕ και η περιβαλλοντική υποβάθμιση, οδηγούν σε μια κρίση πολυεπίπεδη και διαχύτη, μια κρίση χωρίς επίκεντρο.
Η σημερινή κατάσταση της χώρας αλλά και το ανοιχτό στοίχημα της προοπτικής της, συμπυκνώνεται στο δίλημμα "εκσυγχρονισμός ή καθυστέρηση, που διαπερνά κάθε πτυχή της πολιτικής ζωής και της κοινωνίας.

Για μας ο εκσυγχρονισμός δεν είναι μια διαδικασία ουδέτερη, αλλά αντίθετα μια διαδικασία βαθύτατα πολιτική, ζωντανή και ανατρεπτική. Είναι το αναπόφευκτο αλλά και ταυτόχρονα προνομιακό πεδίο αντιπαράθεσης με το νεοφιλελευθερισμό και το συντηρητισμό κάθε απόχρωσης. Το πεδίο στο οποίο οι δυνάμεις της Κεντροαριστεράς μπορούν να θεμελιώσουν την εναλλακτικότητα των προτάσεών τους και να διαμορφώσουν τη σύγχρονη ιστορική τους ταυτότητα.

- Απορρίπτουμε εκείνη την αντίληψη, που στο όνομα του εκσυγχρονισμού επιδιώκει αποκλειστικά την οικονομική μεγέθυνση, αδιαφορώντας για την αύξηση της ανεργίας, της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού. Την αντίληψη που στην ουσία θέλει την αγορά, απαλλαγμένη από οποιεσδήποτε πολιτικές ρυθμίσεις, να γίνεται η ίδια το αποκλειστικό και κυρίαρχο πολιτικό υποκείμενο. Την αντίληψη που πριμοδοτεί τη συρρίκνωση μιας ήδη ελλειμματικής δημοκρατίας.
- Απορρίπτουμε όμως και τη λογική που αντιπαράτίθεται και χλευάζει τον εκσυγχρονισμό, από θέσεις μιας υποτιθέμενης αριστερής αυθεντικότητας. Που ανασύρει από το παρελθόν αρχαϊκά εργαλεία σκέψης για να απαντήσει σε σύγχρονα, πρωτότυπα προβλήματα ή καταφεύγει στη γενικότερη ρητορεία.

9. Επιδιώκουμε την ήττα της αντίληψης που θέλει να γίνει ο εθνικισμός η "μαμμή" της νέας ιστορικής περιόδου και θεωρούμε αυτό το ζήτημα εξαιρετικά κρίσιμο για το μέλλον της χώρας.

Μια πρώτη απόπειρα αναδιάταξης του πολιτικού σκηνικού με άξονα τα λεγόμενα "εθνικά θέματα" έγινε με την ίδρυση της ΠΟΛΑ. Η τυχοδιωκτική δημαγωγία σημαντικού τμήματος της Ν.Δ. συμβάλλει επίσης αρνητικά. Ο ίδιος ο προοδευτικός χώρος έχει διεμβολιστεί από την εθνικιστική δημαγωγία, τον ανορθολογισμό, τον "ελληνοορθόδοξο" εθνοκεντρισμό και αντιευρωπαϊσμό. Μέσα στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ εκδηλώνεται η απόπειρα να είναι ο εθνικισμός η "ψυχή" της συνέχειας, υπονομεύοντας το εγχείρημα της ανανέωσής του. Μέσα στην κοινωνία εκδηλώνονται φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας.

- Οφείλουμε με σαφήνεια να αποκρούσουμε τις λαϊκιστικές πιέσεις για την εγκατάλειψη της προσπάθειας να σταθεροποιηθούν τα οικονομικά μεγέθη. Έχουμε την επίγνωση ότι πρέπει να επεξεργαστούμε συγκεκριμένες, σύγχρονες πολιτικές που να συνδέουν τη σταθεροποίηση και την αναγκαία δημοσιονομική εξυγίανση με την παραγωγική αναδιάρθρωση και τη νέα κοινωνική πολιτική. Ξέρουμε ότι ο κεντρικός στόχος να διασφαλιστεί η παραμονή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα επιτευχθεί με την περιθωριοποίηση του κόσμου της εργασίας. Θεωρούμε κεντρικό το πρόβλημα της απασχόλησης, που αποκτά δραματικές διαστάσεις στις σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και της "τεχνολογικής ανεργίας" και ότι είναι δικό μας πρωταρχικό καθήκον να οξύνουμε ως προς αυτό τη ναρκωμένη κοινωνική ευαισθησία. Ξέρουμε ότι τα ερωτήματα, με ποιές πολιτικές θα ανασυγκροτήσουμε την κοινωνία μας ως κοινωνία αλληλεγγύης και ποιό θα είναι το περιεχόμενο ενός νέου, προωθητικού "κοινωνικού συμβολαίου", τώρα που το πελατειακό κράτος - παροχών μοιάζει να καταρρέει, είναι ερωτήματα ανοιχτά. Και ότι βεβαίως, ως προς αυτά, ολόκληρη η Ευρωπαϊκή Αριστερά παρουσιάζει ένα σοβαρό προγραμματικό έλλειμμα.